

Tischlerjeva nagrada za leto 2004 geografu profesorju

Vladimirju Klemenčiču

23. januarja 2004 sta Narodni svet koroških Slovencev in Krščanska kultura zveza podelili najbolj prestižno priznanje slovenske manjšine na avstrijskem Koroškem geografu prof. dr. Vladimirju Klemenčiču. Tega dne je minilo 25 let od smrti dr. Joška Tischlerja, učitelja, organizatorja, voditelja in vsestranskega humanista, prvega predsednika Narodnega sveta koroških Slovencev in prvega ravnatelja Slovenske gimnazije v Celovcu, ki je s svojim delom izjemno veliko prispeval k organiziranosti in razvoju slovenske manjšine v izredno težavnih razmerah po drugi svetovni vojni. Nagrado podeljuje največja osrednja organizacija koroških Slovencev (skupno s pripadajočo krovno kulturno organizacijo) predvsem za ustvarjalen doprinos k raziskovalnemu, pedagoškemu, kulturnemu, političnemu in gospodarskemu razvoju slovenske manjšine. Prejmejo jo lahko posamezniki in ustanove (ne glede na državno pripadnost). Jubilejna nagrada je vsekakor priložnost, da pogledamo prispevek zaslužnega profesorja ljubljanske univerze, ambasadorja RS v znanosti, vsem dobro znanega kolega, univerzitetnega profesorja dr. Vladimirja Klemenčiča, ter s tem tudi prispevek geografije h koroški preteklosti, sedanjosti in prihodnosti.

Nagrajenca so znanstvene ambicije že zgodaj v petdesetih letih 20. stoletja, kmalu po zaključenem študiju geografije, etnologije in zgodovine na ljubljanski univerzi (leta 1951), pripeljale na avstrijsko Koroško. Z njo je ostal povezan do današnjih dni: osebno, znanstveno in strokovno.

Polnih 44 let dela na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete je posvetil napredku geografske znanosti in stroke ter bistveno prispeval k njenemu razvoju, mednarodnemu uveljavljanju, prenosu znanstvenih spoznanj v prakso in uspešnemu posredovanju številnim generacijam diplomantov, magistrantov in doktorantov. Trideset let je vodil katedro za družbeno geografijo, dve desetletji je bil direktor Inštituta za geografijo, ki ga je tudi soustanovil, dve leti pa je bil vršilec dolžnosti direktorja Inštituta za narodnostna vprašanja. Bil je med soustanovitelji Slovenskega raziskovalnega inštituta v Trstu, med prizadevnimi tvorcami in oblikovalci koroških kulturnih dni, zasnoval je mladinske raziskovalne tabore v Prekmurju in jih petnajst let tudi vodil.

Klemenčič je bil in ostal do danes nemiren in ustvarjalen raziskovalni duh z neizmerno energijo, kar nedvomno odraža prek 300 prispevkov v domači in tuji znanstveni in strokovni periodiki, številna mentorstva ter neobjavljeni elaborati, ocene in ekspertize, s katerimi se je dotaknil bistvenih in vsakokratnih aktualnih problemov slovenskih pokrajin na vseh slovenskih ekumenah: v Sloveniji, na območjih slovenske avtohtone poselitve v sosednjih državah ter med Slovenci po svetu. Veliko tega dela je neobjavljenega: danes pomeni dragoceno dokumentacijo, v času nastanka pa je bila prvovrstna neposredna pomoč in znanstvena podpora manjšinam, še posebej koroškim Slovincem.

Seveda je nastopal tudi kot svetovalec in recenzent domačih in tujih (zlasti avstrijskih in nemških) avtorjev in projektov, pa tudi habilitacijskih postopkov. Mednarodno uveljavljanje slovenske geografske stroke in sodelovanje s tujimi univerzami ga je še tesneje zavezalo k številnim stikom: postal je dopisni član Südosteuropa Gesellschaft (München, 1972), dopisni član Akademie für Raumforschung und Landesplanung (Hannover, 1988), dopisni član Münchenskega geografskega društva, član Internationale Städteforums (Gradec, 1989), član uredniških odborov strokovnih in znanstvenih časopisov. Postal je častni član makedonskega, srbskega, italijanskega, poljskega in nemškega geografskega društva. Za zasluge na različnih področjih je bil večkrat odlikovan: prejel je 25 pohval, plaket, priznanj in nagrad. Naj omenim le nekatere najbolj vidne: leta 1982 mu je bil podeljen Red dela z zlatim vencem, leta 1987 odlikovanje Red zaslug za narod s srebrnimi žarki, leta 1992 priznanje Ambasador Republike Slovenije v znanosti, leta 1995 zlata plaketa Univerze v Ljubljani, leta 1996 Nagrada Republike Slovenije na področju šolstva in istega leta še Srebrni častni znak svobode Republike Slovenije ter leta 1998 naziv "zaslužni profesor". Tischlerjeva nagrada torej prihaja k odlikovancu kot še eno od številnih, toda njemu gotovo izjemno dragocenih priznanj za življenjsko delo.

Koroški Slovenci so se s tem dejanjem oddolžili enemu najboljših poznavalcev sodobne koroške manjšinske stvarnosti. Klemenčičev raziskovalni opus se je začel na Koroškem že v zgodnjih petdesetih letih 20. stoletja. S prvo obsežno razpravo o gibanju števila prebivalstva na južnem Koroškem je pokazal na germanizacijski pritisk, ki ga je ustvarjala priselitev več kot

40.000 Nemcev iz različnih predelov Vzhodne Evrope. Takoj za tem je izšlo eno njegovih do danes najbolj odmevnih del, namreč kritična analiza statističnega popisa prebivalstva leta 1951, ki je (tudi s poznejšimi razpravami) svetu razkrila manipulativni značaj avstrijskih ljudskih štetij po jezikovni pripadnosti. Manjšini je to dvigalo pogum, teoretskometodološki značaj kritike ugotavljanja etničnosti pa je postal občea dediščina vseh, ki se podrobneje posvečamo narodnostnim temam. Prav terenske raziskave na južnem Koroškem, na Kamniško-bistriški ravnini, v Brkinih ter drugod so pripomogli k uveljavljanju nove smeri geografije: ob tesnem sodelovanju predvsem z nemškimi in avstrijskimi kolegi je praktično istočasno ob "münchenski" rasla tudi slovenska socialna geografija. Nova smer je pomembno vplivala na vlogo in pomen geografije v slovenskem in mednarodnem prostoru ter na njen položaj v sistemu znanosti in prakse; v smislu koroškega manjšinskega vprašanja pa je ob naglem prelivanju v prakso bistveno pripomogla k obratu v razmišljanju, vedenju in predstavah o slovenski skupnosti. Ta je bila tedaj stvarno in statistično mnogo številčnejša, toda skoraj v celoti podeželska in kmečka skupnost, soočena z mnogimi socialnimi problemi, da o hudih germanizacijskih pritiskih niti ne govorimo. Ko je utiral pot danes pomembnemu delu geografije, se je srečal z vrsto predsodkov svojih (morda preveč v disciplinarni timice ujetih) kolegov, za katere manjšinsko vprašanje ni bilo "geografsko", pa tudi z ljubosumjem predstavnikov drugih strok in disciplin. Precej časa, energije in vpliva je moral zastaviti, da jih je prepričal o "geografskosti" teh vprašanj.

Sodelovanje in sočasna rast "münchenske" in "ljublanske" socialne geografije je bila obenem odlična priložnost za internacionalizacijo

koroških manjšinskih problemov na znanstveni ravni, s tem pa tudi izhodišče za polemike na politični ravni. Manjšinski problemi so se kazali skozi prizmo socialnih odnosov in procesov na naglo spreminjajočem južnokoroškem podeželju. Urbanizacija in deagrarizacija sta vzpodbudili selitvene tokove in socialno preobrazbo iz kmečkih v nekmečke poklice. Vztrajno je opozarjal na vlogo in pomen gospodarstva, socialne sestave in prilagajanja novim družbenim in prostorskim pogojem. Po drugi svetovni vojni še dokaj številčna, kompaktno naseljena, a skoraj izključno podeželska in kmečka slovenska skupnost je v naslednjih desetletjih bistveno spremenila svojo demografsko in socialno podobo ter način poselitve; postala je prostorsko razseljena, manj številčna, vendar intelektualizirana in narodnostno žilava manjšina.

Prav tesne prijateljske vezi z dr. Joškom Tischlerjem so pripomogle, da je Klemenčič tudi pomembno prispeval k razvoju koroških Slovencev. V podrobne terenske raziskave je uspel pritegniti mlado generacijo koroških Slovencev, ki so se prek različnih seminarjev, nastopov in soferatov na koroških kulturnih dnevih, udeležbe na mladinskih raziskovalnih taborih in ne nazadnje tudi z maturitetnimi potovanji Slovenske gimnazije začeli bolje zavedati svoje narodne biti, svojih problemov in tudi številnih možnosti. Navajal jih je k raziskovanju lastnega okolja in lastnega položaja, proučevanju aktualnih problemov in procesov. Številnim je tudi neposredno pomagal, bodisi z nasveti, jim uredil štipendije, omogočil dostop do virov podatkov, jih učil, bodril in svaril. Koliko jih je pri njem našlo vsaj dobro besedo! In ko je bilo potrebno (na različnih ravneh in priložnostih), je odkrito in kritično spregovoril o problemih položaja koroških Slovencev.

Zato ga poznajo praktično vsi koroški Slovenci.

Če brskamo po njegovi bibliografiji, pogosto naletimo na dve besedici, ki sta postali skoraj nagrajenčev zaščitni znak: "problem" in "proces". Obe namreč kažeta na bistvene razsežnosti njegovega znanstvenega dela: nenehen stik s terenom in uporabno naravnost, predvsem pa njegovo stalno skrb za uporabnost in aktualnost znanstvenega dela, lahko rečemo kar "Klemenčičeve socialno-geografske šole". Metodologijo raziskovalnega dela je nenehno preizkušal empirično, s terenskim delom, jo dopolnjeval in nadgrajeval. Svoja prizadevanja je sproti prenašal na tri ravni: na raven mednarodnega sodelovanja, na raven uporabnosti in na raven pedagoškega dela. Na vseh treh ravneh je posebej za Koroško in koroške Slovence pustil neizbrisne sledi.

Jernej Zupančič

Spoštovani naročniki!

Morebitne spremembe naročniških razmerij (prijave, odjave) in spremembe naslova sporočite upravniku revije na naslov: **Janez Nared**, Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Gosposka 13, 1000 Ljubljana, telefon (01) 200 27 16, e-pošta: janez.nared@zrc-sazu.si. Veljati začnejo s 1. januarjem leta 2005 oziroma s prvo številko naslednjega letnika.

Janez Nared